

werden.⁴³ Hoe groot deze groep, waaraan in het onderzoek tot dusverre geen aandacht is besteed, was, wordt duidelijk aan de hand van het aantal doctorale examens dat in de jaren 1815-1872 werd afgenomen: 112.⁴⁴ Aangezien er over de gehele periode 61 promoties plaatsvonden, resteren er zo'n 50 theologen niet verder kwamen dan hun doctoraal. Doctorandi en doctores hadden gemeen dat ze, conform de mogelijkheden die het Organiek Besluit van 1815 bood, méér van hun studie wilden maken. Dat laatste blijkt ook uit de gedrukte *Theses theologicae* die nog resteren uit de tijd dat aan de faculteit Latijnstalige disputaties werden georganiseerd. Het betreffende materiaal, dat de jaren 1824-1845 omvat, laat zien dat vooral zij het waren die als *defendentes* optraden bij dit bij Caljé onvermeld gebleven evenement.⁴⁵

Onderzoek aangaande deze groep *studiosi* zou niet alleen een scherper beeld geven van de studiegang en het opleidingsniveau van de Groninger alumni en van de wijze waarop daar een theologische elite werd gevormd, maar ook van de wijze waarop theologanten de tijd tussen het proponenten en een beroep in een gemeente besteedden. Zodra namelijk de aan doctoraal en promotie bestede tijd in de berekeningen wordt betrokken, verandert niet alleen het beeld van de gemiddelde studieduur, maar ook dat van de wachttijd voor een beroep. Dit laatste blijkt onder meer bij de lichte die zich in het academisch jaar 1839/40 liet inschrijven, de groep dus die grotendeels samenvalt met cohort 1840 bij Caljé. Van de zestien ingeschrevenen in genoemd jaar werden er zeven doctorandus; vier van dezen brachten het bovendien tot doctor. Ik beschrijf hier alleen het drietal dat kennelijk buiten de grenzen van Caljés cohort viel; de overige vier zullen bij de bespreking van dit cohort in zicht komen.⁴⁶

De eerder al genoemde D.H.H. Tijssen behaalde in april 1845 zijn doctoraal en promoveerde vervolgens als 25-jarige op 21 april 1847; intussen had hij in oktober 1846 zijn proponenten behaald. Op 7 mei 1848 werd Tijssen predikant in het Friese Harich; via een korte tussenstop in Beetgum werd hij in 1853 predikant te Rotterdam, waar hij tot 1890 zou werken. H. Brouwer L.Mz. (imm. 17 augustus 1840) werd op 6 november 1844 kandidaat en op 1 oktober 1845 proponent. Vervolgens deed hij op 5/6 december 1845 zijn doctoraal; op 5 april 1846 werd hij te Koekange bevestigd. Deze snelle start – die niet door Caljé is geregistreerd⁴⁷ – was voorbode van hetgeen later zou komen. Brouwer, die meer dan twintig jaar in Zwolle stond, zou bekendheid verkrijgen als medewerker aan *Waarheid in Liefde* en als redacteur van het daarop aansluitende tijdschrift *Geloof en Vrijheid* (1867-1914). Na 1872 zou hij als landelijk leider van een jongere garde Groningers, de zgn. 'evangelischen', min of meer Hofstede de Groot opvolgen. J.A.

⁴³ Zo bijvoorbeeld G. Kim te Drogeham, die door De Groot vergeefs gestimuleerd werd om een dissertatie te schrijven over Regnerus Praedinius; G. Kim aan HdG, 28 okt. 1841; Arch. HdG 4a.

⁴⁴ Aantal doctorale examens per cluster/decennium: 1823/27: 8; 1830/39: 24; 1840/49: 34; 1850/59: 22; 1860/69: 23; 1870/71: 1. De eisen voor kandidaats en doctoraal theologie volgens 1815 bij Caljé, *Gron. universiteit*, 315.

⁴⁵ Zie <http://picarta.pica.nl> s.v. *Theses theologicae*. Zie voor de samenhang tussen disputatie en promotie: Baggen, *Vorming*, 40-43, en m.n. J. Roelevink, *Gedictieerd verleden. Het onderwijs in de algemene geschiedenis aan de universiteit te Utrecht, 1735-1839*, Amsterdam/Maarssen 1986, 117-132.

⁴⁶ Het betreft de doctores J. Leemhuis, H. Wijbelingh, W. Palmer van den Broek en drs B.F. Brugsma.

⁴⁷ In grafiek 8.9 wordt bij cohort 1840 in de categorie 'wachttijd 0-1 jaar' niemand vermeld: zowel Brouwer als de '40-er' J. Leemhuis behoren echter daartoe; *Gron. universiteit*, 298.